

Urszula Modrzyk

I rok językoznawstwa komputerowego

***Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe* pod red. Ewy Karaś - prezentacja**

W dobie powszechnego dostępu do Internetu rola tego medium w popularyzacji nauki i ułatwianiu dostępu do jej zdobyczy wydaje się oczywista. Pomimo tego wciąż zbyt mało jest rzetelnych, tworzonych przez naukowców stron internetowych, elektronicznych wydań tekstów¹ i artykułów naukowych dostępnych on-line. Tym bardziej warto zainteresować się wydanym w 2010 r. kompendium *Dialekty i gwary polskie*², opracowanym przez badaczy związanych z Zakładem Historii Języka Polskiego i Dialektologii Uniwersytetu Warszawskiego oraz z Towarzystwem Kultury Języka Polskiego.

Autorzy kompendium postawili przed sobą ambitny cel: stworzyć publikację, która będzie na wysokim poziomie pod względem naukowym, tak by była pomocna studentom i doktorantom zainteresowanym dialektologią, a zarazem przystępna dla osób nie zajmujących się tą dziedziną na co dzień - uczniów, hobbystów oraz mieszkańców omawianych regionów szukających informacji o swojej „małej ojczyźnie”. Sprostanie takiemu zadaniu wymagało od badaczy podjęcia szeregu kompromisów, wprowadzenia różnorodnych rozwiązań technicznych i precyzyjnego zaplanowania struktury strony. Rozwiązania te przedstawię w kolejnych akapitach.

Kompendium jest zbiorem tekstów reprezentujących możliwie najstarszy stan gwary w ponad stu wsiach. Materiał językowy został podzielony na cztery podstawowe dialekty:

- dialekt mazowiecki
- dialekt wielkopolski
- dialekt małopolski
- dialekt śląski.

Osobno uwzględniono Kaszuby – chociaż kaszubski został w 2005 roku uznany za język, ze względu na długą tradycję dialektologiczną postanowiono przedstawić w kompendium również jego opracowanie.

Każda gwara została scharakteryzowana oraz zilustrowana przykładem – nagraniem w wysokiej jakości wraz z transkrypcją. Ponadto opisano również historię danego regionu, kultywowane tam zwyczaje oraz przedstawiono materiał multimedialny związany z nimi – nagrania

1 Mam tu na myśli nie teksty zdigitalizowane na zasadzie zeskanowania ich - takich jest, na szczęście, coraz więcej - lecz edycje w pełni wykorzystujące możliwości oferowane przez elektroniczne media. Takie wydania również powstają, ale jest ich zdecydowanie mniej.

2 Por. *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe*, pod red. Ewy Karaś, [online:] <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/> (31.01.2013).

wideo z ludowych uroczystości, zdjęcia domów, wyposażenia, strojów etc. Na stronie znajdziemy również bogaty zbiór artykułów omawiających podstawy dialektologii w wersji podstawowej – skróconej, operującej popularnonaukowym językiem – oraz w rozszerzonej, z bogatą literaturą uzupełniającą. Obcowanie z artykułami ułatwia leksykon terminów i pojęć dialektologicznych, w którym znajdują się rzetelnie opracowane wyjaśnienia podstawowych terminów. Ważną częścią serwisu jest obszerna bibliografia z przyjazną wyszukiwarką. Jest to o wiele atrakcyjniejsza forma prezentacji opisów bibliograficznych niż zwykła lista, przez którą użytkownik musi przedzierać się samodzielnie.

Przejdźmy do części najważniejszej – opisu gwar. Żeby znaleźć interesującą nas gwara, należy kliknąć na interesujący nas obszar na mapie polskich dialektów. Naszym oczom ukaże się kolejna mapka, tym razem interesującego nas regionu, oraz informacje o dialektie:

- zasięg terytorialny i podziały
- charakterystyka (z mapami i odsyłaczami do opisów poszczególnych gwar)
- dialekt wczoraj i dziś (uwagi o dziejach dialektu i jego stanie współczesnym)
- kultura ludowa (wybrane zagadnienia omawiające kulturę materialną i duchową na terenie występowania dialektu)
- literatura (adresy bibliograficzne publikacji dotyczących dialektu, już w postaci listy)

Już z poziomu strony opisującej dialekt możemy przejść bezpośrednio do zapisów tekstów gwarowych. Ja wybrałam dialekt wielkopolski i tekst reprezentujący gwara Wielkopolski Środkowej. Moim oczom ukazało się zdjęcie nagranych mężczyzny i kilka informacji o nim. Po naciśnięciu przycisku „play” usłyszałam opis wykopków. Pod odtwarzaczem znajduje się transkrypcja nagranych tekstów.

Transkrypcji tej należy poświęcić więcej uwagi - nie jest to bowiem typowa transkrypcja fonetyczna, ani nawet transkrypcja fonologiczna – większość wyrazów zapisana jest zgodnie z obowiązującymi zasadami polskiej ortografii, natomiast zaznaczone zostały tylko niektóre cechy fonetyczne wypowiedzi, uznane przez badaczy za ważniejsze. Powodem tego jest chęć dotarcia do różnych odbiorców, zarówno tych związanych z językoznawstwem, jak i tych, którzy transkrypcji fonetycznej nie potrafiliby odczytać. Cechy fonetyczne, takie jak prejotacja, ścieśnienie samogłoski czy labializacja, zostały zaznaczone w ineksie górnym. Niektóre regionalizmy zostały wyróżnione kolorem – po najechaniu na nie myszką zobaczymy „dymek” z wyjaśnieniem znaczenia danego słowa.

Ze strony zawierającej nagranie można przejść do opisu gwary. Tutaj również mamy do wyboru wersję podstawową i rozszerzoną. W wersji podstawowej, oprócz popularnonaukowego opisu, znajdziemy ciekawostki związane z gwara, co z pewnością czyni stronę atrakcyjniejszą dla użytkowników. W obu wersjach podświetlone słowa po kliknięciu odsyłają czytelnika do leksykonu

– jest to bardzo wygodne z punktu widzenia użytkownika, który od razu po przeczytaniu niezrozumiałego słowa może przejść do jego objaśnienia.

Jak widać, kompendium zostało starannie i przemyślanie przygotowane. Pomimo tego jego twórcy nie ustrzegli się usterek. Na pewno warta dopracowania jest strona techniczna publikacji – w mojej przeglądarce internetowej³ „dymki” z objaśnieniami regionalizmów nie zawsze się wyświetlają, lub pojawiają się w nieodpowiednim miejscu. Ponadto trudne pojęcia w opisach gwar czasami odsyłają mnie do leksykonu w starszej wersji kompendium⁴, które znajduje się pod innym adresem i różni się nieco szatą graficzną.

Pomimo tych niedociągnięć kompendium *Dialekty i gwary polskie* jest bardzo dobrą stroną dla osób zainteresowanych dialektologią, a także przydatnym narzędziem językoznawcy. Autorom kompendium przyświecały zarówno cele edukacyjne i popularyzacyjne (rozpowszechnienie wiedzy o języku, tradycjach i polskim dziedzictwie kulturowym, stworzenie źródła pomocnego w prowadzeniu lekcji na temat dialektologii), jak i cele naukowe. Szczególnie cenne z punktu widzenia naukowego są zamieszczone nagrania – dzięki wysokiej ich jakości można wykorzystać je do badań akustycznych, prowadzonych przy pomocy odpowiedniego oprogramowania komputerowego. Inne elementy strony szczególnie cenne z punktu widzenia osób zajmujących się dialektologią naukowo to bogata i dobrze zorganizowana bibliografia oraz szereg szczegółowych, rzetelnych artykułów z przypisami.

„Ktokolwiek nie badał starannie gwar swego języka, zna go tylko do połowy”⁵ – to zdanie Witolda Doroszewskiego, choć wypowiedziane wiele lat temu, nie straciło na aktualności. Prowadzenie badań nad polskimi gwarami jest ważne szczególnie dziś, gdy często również w kontaktach nieoficjalnych zastępuje je polszczyzna ogólna, gdy mówienie z naleciałościami gwarowymi jest odbierane negatywnie przez wielu użytkowników języka. Dlatego właśnie publikacje takie, jak omawiana, mają dziś szczególnie duże znaczenie dla polskiego językoznawstwa.

3 Używam Google Chrome, system operacyjny to Linux Ubuntu 12.04.

4 Por. *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*, pod red. E. Karaś, [online:] <http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/> (31.01.2013).

5 Cyt za: I. Kieszek, *Gwary polskie*, [online:] <http://edu.info.pl/69898> (31.01.2013).